

ESKİŞEHİR BÖLGESİNDEKİ SENDİKAL FAALİYETLER İÇİNDE TÜKETİM KOOPERATİFLERİNİN DURUMU VE GELİŞME OLANAKLARININ ARAŞTIRILMASI

Doç. Dr. Nüvit GEREK

S.1. GENEL OLARAK SENDİKA - KOOPERATİF İŞBİRLİĞİ- NİN ÖNEMİ

Sendikacılık ve kooperatifçilik hareketleri XVIII. yüzyıl sonlarında başlayan sanayi devriminin yarattığı kötü yaşama koşullarını kısmen de olsa ortadan kaldırabilmek için ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik hareketlerdir (1).

Sendikaların ve kooperatiflerin ortaya çıkışları, kendi kendine yardım düşüncesinin sonucudur. Sendikaların ve kooperatiflerin faaliyet alanları değişik olmuştur. Sendikalar işçilerin mesleki açıdan hak ve çıkarlarını koruyarak toplumsal dengeyi kurmayı amaçlamışlardır. Ancak günümüz koşullarında bu yeterli olmamaktadır. İşte kooperatifler burada devreye girerek ekonomik bakımdan güçsüz olanların durumlarını iyileştirmeye çalışmaktadırlar. Sendikaların kooperatifçiliğe önem vermeleri, kendi üyeleri için olduğu kadar ülke ekonomisi için de yararlıdır.

---

(1) Cahit TALAS, «Kooperatifçilik», Milliyet Gazetesi, 25.12.1970, s.2.

Sendikaların kooperatifçilik faaliyetlerine önem vermeleri, üyelerine daha iyi yaşam koşulları sağlamaları sendikalara yeni üyeler kazandırabilmektedir.

Kooperatifçilik faaliyetlerinin sürekliliği üyelerin sendikaya bağlılığını canlı tutmakta ilgilerinin devamlılığını sağlamaktadır.

Üretim, el sanatları ve konut kooperatiflerinin kurulması yeni iş olanakları yaratmakta ve istihdam sorununun çözümüne katkı sağlanmaktadır.

Kooperatifçilik hareketi sendika üyesi işçiler arasında gönüllü tutum ve tasarrufu özendirmekte, üyeler ücretlerini daha iyi değerlendirilmektedirler. Özellikle tüketim kooperatiflerinin alım gücünün korunmasındaki yararları açıktır.

Sendika-koopereatif işbirliğinin kooperatifler açısından da çeşitli yararları bulunmaktadır.

Disiplinli örgütler olan sendikaların güven verici desteği kooperatiflerin başarısını kolaylaştırmaktadır.

Kooperatiflerin en çok güçlük çektikleri finansman konusunda sendikaların kredi vermek, borç vermek gibi yollarla kooperatiflere destek olmaları sözkonusudur (2).

Sendikalar pazarlık güçlerini kullanarak, toplu sözleşme hükümleri arasına kooperatifçiliğin yaygınlaşmasına ve gelişmesine yardımcı olabilecek hükümler koydurabilmektedirler.

Siyasal alanda da baskı güçlerini kullanarak sendikalar, kooperatifçiliğin gelişmesini önleyici yasal engellerin kaldırılmasında yardımcı olabilmektedirler (3).

Sendika-koopereatif işbirliği gelişmekte olan ülkeler açısından da son derece büyük önem taşımaktadır. Sendika-koopereatif işbirliği konusunda yerel düzeyde, ulusal düzeyde ve uluslararası düzeyde pek çok örnek verilebilir (4).

(2) Hüseyin POLAT, İşçinin Ekonomik Korunması ve Sendikalar, Ankara, 1972, s.105.

(3) Türk-İş Kooperatifçilik Bülteni, Yıl 2, s.8.

(4) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Nüvit GEREK, Sendikaların Kooperatifçilik ve Yatırım Faaliyetleri Türkiye'deki Uygulama, Eskişehir, 1983, s.13-22.

S.2. SENDİKALARIN KOOPERATİFÇİLİK FAALİYETLERİNİN YASAL ÇERÇEVESİ

2821 sayılı Yasanın 33. maddesinin 5. bendi «herhangi bir bağışta bulunmamak kaydı ile üyeleri için kooperatifler kurulmasına yardım etmek ve nakit mevcudunun yüzde-onundan fazla olmamak kaydıyla bu kooperatiflere kredi vermek» şeklindedir.

Kanunun hazırlanışı sırasında yapılan çalışmalarda, «Sendikalar Kanununun Taslak Metni»nde, sendikaların kooperatifçilik faaliyetleri, «üyeleri için herhangi bir mali yardım veya bağışta bulunmamak kaydı ile, kooperatifler kurulmasına yardım etmek» (5) şeklinde yer almaktaydı.

Sendikaların kooperatifçilikle ilgili faaliyetlerini, bugünkü yürürlükte bulunan şekliyle düzenleyen 33. madde, Anayasal dayanağını 1982 Anayasasının 171. maddesinde bulmaktadır. Bu madde,

«Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin arttırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar» şeklindedir.

Sendikalar Yasasının kooperatifçilikle ilgili olan ve halen yürürlükte bulunan madde metni gözden geçirildiğinde, sendikaların kooperatifçilik alanındaki faaliyetlerinin iki biçimde olabileceği anlaşılmaktadır.

- ii- Üyeleri için kooperatifler kurulmasına yardım etmek
- ii- Üyeleri için kurulan kooperatiflere kredi vermek
- i- Üyeleri için kooperatifler kurulmasına yardım etmek

Bu anlamdaki faaliyetler, öncülük etmek, yol göstermek, teşvik etmek, destek sağlamak şeklinde olacaktır. Örnek vermek gerekirse, sendikalar eğitim çalışmaları yapacaklar, konuyu öğretip, benimsemesini sağlayacaklardır. Üyeler kendiliklerinden bazı girişimlerde bulunmuşlarsa sendikalar bunu destekleyeceklerdir. Bu destek

(5) Bkz.: Sendikalar Kanunu Taslak Metni, Mad. 33, bend 5.

eğitim, personel, araç-ger, uygun koşullarda bina temini gibi konularda olabilir.

ii- Üyeleri için kurulan kooperatiflere kredi vermek

Sendikaların, üyeleri için kurulan kooperatiflere kredi vermesini sağlayan hüküm Sendikalar Yasası Taslak Metninde yer almıyordu. Sağlayabileceği yararlar düşünülerek sonradan madde metnine alınmıştır.

Gerçekten de kooperatiflerin karşılaştıkları sorunların başında finansman sorunlarının çözümü gelmektedir. Sendikaların sağlayabileceği krediler önemli bir kaynaktır. Üstelik bu kaynak bağış veya karşılıksız yardım şeklinde olmayacaktır. Böylece sendikaların kooperatifleri kendilerine bağımlı kılacakları endişesi ortadan kalkarken, kredi şeklinde aktarılan fonları kooperatifler geri ödeyeceklerinden sendika gelirlerinin zıyan edilmesi ve geri alınmaması yolundaki eleştirilere de yol açılmamış olacaktır.

Ayrıca bu krediler sınırsız da değildir. Kredi olarak kooperatiflere aktarılabilecek fonlar sendikaların nakit mevcutlarının yüzde-onunu aşamayacaktır.

«Nakit mevcut» kavramından ne anlaşılması gerektiği 274 sayılı Yasa döneminde de belirsizlikler içersindeydi (6).

2821 sayılı Yasada da ilgili maddede bir açıklık yoktur. Ancak 43. madde incelendiğinde durum anlaşılmaktadır. Bu madde, gelirlerin bankalara yatırılmasına ilişkindir. Söz konusu madde «Sendika ve konfederasyonlar gelirlerini elde ettikleri tarihten itibaren otuz gün içinde sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait olan bankalara yatırmak zorundadırlar. Mevduata vadesine göre cari faiz uygulanır.

Zorunlu giderler için sendika ve konfederasyonların kasalarında tutacakları nakit mevcudu sendika veya konfederasyonun tüzüğünde gösterilir» şeklindedir.

Muhasebe tekniği açısından «nakit mevcut» kavramı, gelirlerden giderler düşüldükten sonra kasa ve bankalarda kalan para anlamına gelmektedir.

---

(6) Bkz.: GEREK, s.82-85.

Bu durumda sendikaların kooperatiflere verebilecekleri krediler, gelirlerden giderler düşüldükten sonra ve zorunlu giderler için tüzüklerinde belirtilmiş olan miktarda nakit mevcut kasalarında alakonulduktan sonra 43. maddede belirtilmiş olan bankalarda tutmak zorunda oldukları nakit mevcutlarının yüzde-onu olabilecektir. Burada hemen akla bir diğer soru gelmektedir. Hangi andaki nakit mevcut dikkate alınacaktır? Kanımızca kooperatiflerden kredi talebi geldiği andaki nakit mevcut dikkate alınmalıdır.

S.3. ESKİŞEHİR BÖLGESİNDE SENDİKALARIN TÜKETİM KOOPERATİFÇİLİĞİ FAALİYETLERİ

Son zamanlarda, sendikal hareketler yanında işçilerin ekonomik yönden korunmalarına olanak veren kooperatifçilik hareketi giderek daha çok ilgi çekmektedir. Bu ilginin nedenlerinin başında sendika-kooperatif işbirliğinin öneminin anlaşılmaya başlanması gelmektedir. Bunun yanında izlenen ekonomik politikaların kooperatiflerin yaşamlarını güçleştirmesi ve Sendikalar Yasasının, sendikaların kooperatiflere yapabileceği katkıları sınırlandırmış olması da diğer nedenlerdir.

Sendikaların kooperatifçilik alanında başlıca faaliyet konuları doğal olarak ihtiyaçlardan kaynaklanarak tüketim kooperatifleri olmuştur.

Tüketim kooperatifleri ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan Eskişehir'de tüketim kooperatiflerinin yaygın ve başarılı oldukları sonucu bir ölçüde çıkarılabilir. Bu durum iki ana nedene bağlıdır. Birincisi Eskişehir'de işçi, memur ve emeklilerin aileleri ile birlikte nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmaları, ikincisi de sendikaların tüketim kooperatiflerine yakın ilgi göstermeleri ve destek sağlamalarıdır (7).

İlgilenilmeye değer bulunan bu durum bu sınırlı kapsamlı çalışmanın yapılmasında başlıca etken olmuştur. Çalışmanın bu kısmında halen Eskişehir'de sendikalarla ilişkili olarak faaliyette bulunan tüketim kooperatifleri kısaca tanıtılacak daha sonra uygulamada karşılaşılan sorunlar üzerinde durulacak ve sonuç bölümünde

(7) Bkz.: Hülya ÖZFİLİZ, *Tüketim Kooperatiflerinde Tüketicinin Korunması*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1988.

İlgili tüketim kooperatiflerinin geliřtirmeleri için dūřunūlen nereilere yer verilecektir.

I- Eskişehir'de Sendikalarla İlişkisi Bulunan Tüketim Kooperatifleri

EDİ-KOOP (Eskişehir Demiryolu İşçileri Tüketim Kooperatifi)

Kooperatif 1981 yılında DİYF-İŞ Sendikasına üye demiryolu işçileri tarafından kurulmuştur. Kooperatif kendi mülkiyetinde olan bir binada faaliyet göstermektedir. Sendika kuruluş aşamasında yardımcı olmuş ve destek sağlamıştır. Ayrıca kredi vermiş araç-ge-re ve personel yardımında bulunmuştur. Sendika ile kooperatif arasında organik bağ süregelmektedir. Yöneticiler zaman zaman değişseler de koordinasyon ve yardımlaşma sürmektedir. 1982 yılındaki tüzük değişikliği ile üye işçi sayısının belli yüzdesi kadar halka açılabilir. Üyeler dışında halka peşin satış yapılmaktadır.

ŐEKER-KOOP (Eskişehir Őeker Fabrikası İşkileri Tüketim Kooperatifi)

Kooperatif 1985 yılından beri faaliyet göstermektedir. 900 civarında üye ortağa sahiptir. Kooperatif faaliyetlerini kiralık bir binada sürdürmektedir. Sendika yöneticilerinden bazıları aynı zamanda kooperatifin yönetiminde de görev almışlardır. Sendika hemen her alanda kooperatife destek sağlamış ve yasal sınırların elverdiği ölçüde kredi sağlamıştır. Üyeleri ŐEKER-İŞ sendikasına üye işçilerdir. Kooperatif üyeler dışında halka da peşin satış yapmak suretiyle hizmet vermektedir.

YSE-KOOP (Eskişehir YSE İşçileri Kooperatifi)

Kooperatif 1987'de kurulmuştur. 200 civarında üyesi bulunmaktadır. Yalnızca işyerinde faaliyet göstermekte ve işyerindeki YOL-İŞ Sendikası üyesi işçilere hizmet vermektedir. Kooperatif toplu iş sözleşmesi gereğince işveren tarafından tahsis edilen bir binada hizmet vermektedir. Sendika, üyeleri için kooperatifler kurulması çalışmalarını kuruluş aşamasında teşvik etmiş, parasal herhangi bir yardımda bulunmamıştır. Kooperatifte alışanlar işyeri personelidir. Kooperatifin personel ve finansman sorunu bugün için yoktur.

GIDA-KOOP

Kooperatif 1977 yılında Eskişehir Eti Bisküvi Fabrikasında çalışmakta olan GIDA-İŞ sendikasına üye işçiler tarafından kurulmuş-

tur. Şu anda kooperatifin üyelerinin % 80'i TEK GIDA-İŞ Sendikasının üyesi durumundadır. Kooperatifin kayıtlı üyesi 750 civarındadır. Kiralık binada faaliyet göstermektedir. Zaman içerisinde finansman zorlukları nedeniyle tüzük değişikliğine giderek halka açık kooperatif durumuna gelmiştir. Halen TEK GIDA-İŞ Sendikası ile herhangi bir organik bağı bulunmamaktadır.

GES-İŞ

Kooperatif 1970 yılında Gaz İşçileri Sendikası üyesi olan işçiler tarafından kurulmuştur. Sendika kuruluş aşamasında işçilere yardımcı olmuştur. Şu anda TES-İŞ sendikasına üye olan işçiler kooperatif ortaklarının çoğunluğunu oluşturmaktadır. 900 civarında üyesi bulunmaktadır. Kooperatif kiralık bir binada faaliyetlerini sürdürmektedir. 1983 yılında gerçekleştirilen tüzük değişikliği ile halka açılmıştır.

BELGE (Belirli Gelirliler Tüketim Kooperatifi)

1973 yılında Petrol-İş Sendikası öncülüğünde bu sendikanın teşvik, yardım ve destekleriyle üye işçiler tarafından kurulmuştur. Diğer sendikalara üye olan işçiler BELGE'ye ortak olabilmektedirler. Halen hemen hemen tüm sendikalara üye olan işçilerden BELGE'ye ortak işçi bulunmaktadır. 1980 yılında yapılan bir tüzük değişikliğiyle halka açılmıştır. 1000 civarında üyesi bulunmaktadır. Kiralık binada faaliyetini sürdürmektedir. Halen hiçbir sendika ile organik bir bağı bulunmamaktadır.

HARB-İŞ (Eskişehir Harb-İŞ Mensupları Tüketim Kooperatifi)

1975 yılında kurulan kooperatif 1977 yılında faaliyete geçmiştir. Harb-İş Sendikası tüzel kişi olarak bizzat kurucular arasında yer almıştır. Başlangıçta üyelerin tamamı HARB-İŞ Sendikasına üye işçilerden meydana gelmekteydi. 1983 yılında yapılan tüzük değişikliğiyle kooperatif halka açıldı. 1987 yılında kapanan kooperatifin son kayıtlarına göre 2000 civarında ortağı bulunmaktaydı. Bunun 1400 kadarı HARB-İŞ sendikası üyesi bulunmaktaydı. Kooperatif kendi mülkiyetinde bulunan bir binada faaliyet göstermekteydi. Başlangıçta sendika yönetimi ve kooperatif yönetimi tek elden ve aynı kişiler tarafından yapılmaktaydı. Daha sonra yöneticiler değişmiş ancak sendika ile kooperatif arasında organik bağ devam etmiştir. Finansman güçlükleri nedeniyle kapanan kooperatifin en kısa zamanda yeniden faaliyete geçirilmesine çalışılmaktadır.

ESKO (Eskişehir ve Civarı Tüketim Kooperatifleri Birliği)

ESKO bir birim kooperatif değildir. 1980 yılında kurularak faaliyete geçen bir kooperatifler birliğidir. Eskişehir ve civarından sekiz kooperatifin bir araya gelmeleri suretiyle kurulmuştur (8).

KOOP-İŞ

Koop-İş Sendikasının kendi bünyesi içinde oluşturduğu bir tüketim kooperatifi yoktur. Ancak bu sendikanın ve dolayısıyla üyesi olan işçilerin özel bir durumları vardır. Bu sendikanın üyeleri daha çok kooperatiflerde çalışmaktadırlar. Bunların bir kısmı çalıştıkları kooperatifin veya diğer tüketim kooperatiflerinin ortaklarıdır. Bu nedenle sendika-kooperatif ilişkilerinde ve işbirliğinde özel bir yeri vardır. Belki de bu nedenle Koop-İŞ, Türk-İş bünyesinde oluşturulan Kooperatifçilik Fonu'na 1977 yılında Türk-İş Genel Kurul kararı doğrultusunda katkıda bulunan ilk sendikadır.

II- Sendika-Kooperatif İlişkilerinde Karşılaşılan Sorunlar

A- Mevzuattan Kaynaklanan Sorunlar

2821 ve 2822 sayılı Yasaların yürürlüğe girmesinden sonra sendikalar eskiye kıyasla yapısal değişikliklerle karşı karşıya kalmışlardır. Kısmen yeni düzenlemelerin sınırlayıcı hükümler içermekte olması, kısmen de yeni hükümlerin bazı tereddütler yaratması nedeniyle sendikaların çekingen davrandıkları gözlenmektedir. Bazı sendikalar toplu sözleşme yapılamayan dönemlerde tüketim ve yapı kooperatiflerini desteklemede eski dönemlere göre daha faal davranırlarken bazıları belirsizlikler nedeniyle daha çekingen davranmışlardır. Bu arada 274 sayılı yasada sendikaların bizzat kooperatifler kurabilmeleri olanağı varken 2821 sayılı yasada bu olanağın kaldırılmış olması da üzerinde durulması gereken bir husustur (9). Ayrıca 2821 sayılı yasadaki 33. madde ile düzenlenen hüküm sendikaların kredi verme şeklindeki kaynak aktarımını sınırlı ve sembolik nitelikte bir katkı durumuna getirmiştir.

(8) İşçi Tüketim Kooperatiflerinin Durumu ve Sorunları Araştırması, Türk-İş kooperatifler Bürosu, Ankara 1986, s.62.

(9) Bkz.: Nüvit GEREK «Türkiye'de Sendika-Kooperatif İlişkilerinin ve Sendikaların Yatırım Faaliyetlerinin Yasal Çerçevesi», Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.II., s.1. (Ocak, 1984), s.169-175.

B- Yüksek Hakem Kurulunun Uygulamalarından Kaynaklanan Sorunlar

Sendikaların toplu iş sözleşmeleri kanalı ile tüketim ve yapı kooperatifleri için özel fonlar oluşturulmasını ya da işverenlerin kooperatiflere katkıda bulunmalarını sağlamaları Yüksek Hakem Kurulu tarafından engellenmiştir. 1982 Anayasasının 171. maddesinde yer alan açık hükme karşın Yüksek Hakem Kurulu, kamu kuruluşlarının bünyelerinde bulunan işçi kooperatiflerini mali yönden desteklemelerini bir yük olarak değerlendirmiş ve toplu iş sözleşmelerine daha önceleri bu amaçla konulmuş hükümler geçersiz kılınmıştır.

C- Sendika ve Kooperatif Yönetimlerinin Uzlaşmazlığından Doğan Sorunlar

Sendika ve kooperatifçilik hareketlerinin tamamen kopuk ve ilgisiz olmasının ortaya çıkardığı sorunlar zaten bilinmektedir. Ancak bu hareketlerin içi içe olması da bazı sorunlar yaratmaktadır. Sendikaların öncülüğünde ve sendikaların katkıları ile faaliyet gösteren kooperatiflerde yönetime sendika yöneticilerinin muhalifleri seçildiklerinde veya sonradan aralarında görüş ayrılıkları belirlediğinde önce ilişkilerde bir gevşeme ve zayıflama görülmekte, arkasından işbirliği kopma noktasına kadar gelmektedir.

D-İlişkilerdeki Belirsizlikten Kaynaklanan Sorunlar

Sendikaların yetkili organlarında kendi bünyelerindeki işçi kooperatifleri ile kurmaları gereken ilişki ve gerçekleştirilmesi gereken işbirliğinin temel esaslarını belirleyen politikalar oluşturulmadığı için sendikaların kooperatiflere katkıları düzenli ve sürekli olmamaktadır. Bu durumla özellikle yönetim değişikliği olduğunda sıkça karşılaşılmaktadır. Ayrıca işyeri bünyesinde birden fazla tüketim kooperatifi bulunan durumlarda gerek sendikanın gerekse işverenin bu kooperatiflerle mali ve idari ilişkiler kurmaları güçleşmektedir.

E- Sendikaların Aşırı İlgisinden Kaynaklanan Sorunlar

Bazı sendikaların kendi öncülüklerinde kurulan kooperatiflerin çalışmalarına ve iç işlerine her aşamada müdahale ederek bu kooperatifleri sürekli bir vesayet altında tuttukları görülmektedir. Bu durum kooperatiflerin kendi kendilerini yönetecek, kendi ayakları üzerinde desteksiz duracak hale gelmelerini engellemektedir. Bunun

yanında sendikaların sürekli ve aşırı ölçüde ilgi ve müdahaleleri ortakların kooperatifi bir sendika organı gibi, sendikanın pazarı gibi görmelerine neden olmakta ve kooperatife olan parasal taahhütlerini aksatmaya yönelmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de de diğer ülkelerde olduğu gibi sendikacılık anlayışında değişiklik ve yenilikler gözlenmektedir. Ancak bir genellemeye gidilecek olursa toplu iş sözleşmeleri dışında işçileri sendikalara daha güçlü bağlarla bağlayacak ekonomik ve toplumsal fonksiyonların yeterince geliştirilememiş olduğu söylenebilir. Ülkemizde maaş ve ücret gelirleri ile geçinenler ve bu grubun önemli bir bölümünü oluşturan işçiler tüketim eğilimleri yüksek bir kitledir. Bu durum sendikaların tüketici yönünün ağır basmasına neden olmaktadır. Oysa sendikaların önemli üretken potansiyelleri bulunmaktadır. Sendikaların kooperatifçilik faaliyetlerine ağırlık vermeleri üretken potansiyellerini harekete geçirmeye başlamıştır. Bu gelişme bir taraftan üyelerin sendikalara bağlılığını güçlendirecek diğer taraftan da kalkınma çabalarımıza destek sağlayacaktır.

Son sekiz-on yıllık dönemde bu alanda elle tutulur gelişmelerin olduğu görülmektedir. Kooperatifçilik faaliyetleri konusunda artık sadece fikren destekleme aşamasından çıkmış ve uygulamada önemli artışlar olmuştur. Bazı sendikaların kooperatifçilik faaliyetleri konusundaki tutum, düşünce ve politikaları çok belirgin olmasa da en azından olumsuz değildir. Bu grupta bulunan sendikalarda bile kooperatifçilik hareketinin yararları ve sendika kooperatif işbirliğinin önemi bilinmektedir. İleride bütün sendikaların sendika-kooperatif ilişkileri konusunda yakın bir çizgide birleşecekleri düşünülebilir. Başta Türk-İş olmak üzere diğer üst birliklerin de sendikal örgütlenme ile kooperatif örgütlenmeyi bütünleştirmeye çabaları gerekmektedir.

Sendika-kooperatif işbirliği konusunda karşılaşılan güçlükler aşılamayacak çok önemli yapısal sorunlar olarak değerlendirilmelidir. Ancak sağlıklı bir işbirliği ve dayanışma ortamının gerçekleştirilebilmesi için yalnız kooperatif yöneticilerinin değil, sendika yöneticilerinin ve üyelerin de her düzeyde sürekli eğitimlerine ihtiyaç vardır. Bu amaçla sendika ve konfederasyonlar arasındaki eğitim işbirliği ısrarla sürdürülmelidir. Yüksek öğrenim kurumla-

rından, diğer ihtisas kuruluşlarından ve uluslararası örgütlerden daha fazla yararlanılmalıdır.

Özellikle 1975 yılından sonra, sendika-tüketim kooperatifleri ilişkileri açısından sendikalar üç ana grupta değerlendirilebilirler.

- i. Düşünce ve tutumları belirsiz olan sendikalar
- ii. Tüketim kooperatifleri ile ilgilenmeye çalışan sendikalar
- iii. Tüketim kooperatifleri ile işbirliğine yönelmiş olan sendikalar

Zaman içerisinde bu üç grubun tek bir grup haline gelmesine ve tamamının tüketim kooperatifleriyle işbirliğine yönelmesine çalışılmalıdır. Bu amacın gerçekleşmesi için ilk ve temel koşul eğitimidir. Eğitim kooperatiflerinde çalışan personeli de kapsamalıdır. Çünkü uygulamada yerleşik ve nitelikli personelin olması gerekenden çok az sayıda olduğu gözlenmiştir. Bu duruma özellikle işyeri düzeyinde faaliyet gösteren kooperatiflerde ve personelin işveren tarafından sağlanan işyeri elemanlarından meydana gelmesi halinde çok belirgindir.

Kooperatiflerin finansman güçlükleri eskiden beri bilinmektedir. 1163 sayılı Yasadaki ortakların kooperatife katılma paylarının günün koşullarına uygun hale getirilmesi yerinde bir gelişme olmuştur. Ancak 2821 sayılı yasadaki kooperatifçilikle ilgili hükmün geliştirilmesi ve kooperatiflere sendikaların daha fazla kaynak aktarabilmelerinin sağlanması, sendikaların bizzat kooperatif kurabilmeleri yolunun tekrar açılması, bir kooperatifler bankasının kurulması, finansman sorununun çözümünde kuşkusuz daha büyük yararlar sağlayacaktır.

Uygulamada ilginç bir gelişme gözlenmektedir Kooperatifler daha fazla kaynak sağlamak için daha fazla üye kazanmak istemektedir ve bunun için de tüzük değişikliği yolu ile halka açılmaktadırlar. Böylece daha çok özkaynak yaratılarak mali bakımdan kooperatiflerin güçlenmesi sağlanmaktadır. Buna karşılık ortaklara sunulan hizmetler bir miktar daha pahalı hale gelmektedir.

ESKO ile üye kooperatifler arasındaki ilişkiler ve tüketim kooperatiflerinin kendi aralarındaki ilişkiler kopuk ve dağınıktır. Birlik mali yönden güçlü değildir. Üye kooperatiflerle ilişki ve işbirliğinin nasıl olması gerektiği konusunda uzun vadeli bir politikanın

varlığından söz edilemez. Tüketim kooperatifleri kendi aralarında rekabet içersindedir. Birlik danışmanlık görevini üstlenmeli, rakip tüketim kooperatifleri ortak bir politika etrafında birleştirmeli, doğrudan doğruya üretim kooperatifleriyle ilişki kurdurmalı ve aynı alanlarda faaliyet gösteren ticari işletmelere karşı ortak rekabet yapılmasını sağlamalıdır. Tüketim kooperatiflerinin perakende piyasada etkin bir düzenleyici fonksiyonları olması ancak böyle sağlanabilir.

Tüketim kooperatiflerinin ve üst birliğin uzun vadeli planlama yapmadıkları veya yapamadıkları anlaşılmaktadır. Oysa tüketim kooperatiflerinin birer işletme oldukları ve sürekli olabilmeleri için işletmecilik esaslarına uygun yönetilmelerinin zorunlu olduğu unutulmamalıdır. Mutlaka uzun vadeli planlamaya gidilmeli ve yönetimler sıkça değişse bile yapılan planlamalardan fazla sapmalar olmaması sağlanmalıdır.

Tüketim kooperatifleri karşılaşılan çeşitli sorunlara rağmen ayakta kalabildiklerine ve gelişme sağlayabildiklerine göre bazı koşulların düzelmesi ve sorunların çözülebilmesi halinde daha da başarılı olabileceklerdir.

Geçmişte başarısızlıkla sonuçlanan bazı denemeler sendikaları ve kooperatifleri işbirliğine yönelmekten alakoymamalıdır. Deneyimler ışığında başarısızlık nedenleri araştırılmalı ve aynı hataların tekrarından kaçınılmalıdır.

Sorunların çözümü yalnızca yasal düzenlemelerden beklenmemeli, sendika ve kooperatifler dayanışma içersinde öncelikle kendi güç ve kaynaklarına güvenerek hareket etmelidirler. Gerçekleştirilecek işbirliği hem sendika ve kooperatiflerin, hem üyelerin, hem de ülkenin yararına olacaktır.